

שגיא רפאל 2007

"טרוריסט" הנו השלישי בסדרת 'פסלי חוצות' שיצר ארז ישראלי בארבע השנים האחרונות, המציעים אלטרנטיבת שוליים לדימויי הגבריות ההרואיים השכיחים בתרבות האירופית (ובמידה מסוימת גם בישראל), במונומנטים ציבוריים ובאתרי הנצחה. הראשון מביניהם הוא 'קאסם', אשר נוצר בצלמו של בחור ערבי בן 18, עובד תחזוקה במדרשה לאמנות בבית ברל, משך תקופת לימודיו של ישראלי. גוו מתוח וזרועותיו כאילו קפאו במהלך תנועה- זרועו הימינית מושטת לאחור, מתכוונת לצבור תנופה לזריקה, אך כף ידו ריקה, כמזמינה את שמאחוריו להצטרף אליו. בתחילה נדמה כי אופיו היווני הקלאסי של הפסל, לובנו ודמינו ל 'זאוס ארטמיסיון'¹, האל מטיל הברק והרעם, מבקשים לנטרל את "ערביותה" של הדמות. אולם מבט כלפי הכן עליו היא עומדת יגלה כי הוא עשוי לפי מידותיהן של אבני מחסום, המסמנות טריטוריה לאומית ומעבר גבול. דמותו של קאסם לובשת לפתע גוון פוליטי, של מיידה אבנים או משליך בקבוקי תבערה, והפסל המאבד את תמימותו הופך למעין אנדרטה רעועה ללוחמי חירות, ולקול מחאה הפורץ את אלמותו מכורח. נדמה כי פסל זה מהדהד גם את דמותו של דוד, אשר כרת את ראשו של גוליית הפלשתי לאחר שהפילו בהינף מקלעת אבן, בניצחון המסמל את קריסת כוחו של "החזק" למול אמונתו ועוז לבו של "החלש". אולם בשונה מ'דוד' המונומנטלי של מיכלאנג'לו, קאסם של ישראלי נותר נער צנום מידות, המשתדל לזקוף את קומתו מול גילויי הכוחניות המנסים להכניעו.

הפסל השני בסדרה, 'השומר הצעיר', הוצג לראשונה במוזיאון פתח תקווה לאמנות, השוכן מול קן פעיל של תנועת הנוער הוטיקה. גרסתו הילדותית ומכווצת המידות של הרוכב, מתכתבת עם פסלי המצביאים והלוחמים החולשים על סביבתם ממרום מושבם על הסוס, החל ב'גטמלטה' של דונטלו בפדואה² ועד 'אלכסנדר זייד' של דוד פולוס בבית שערים. זהותו של השומר מתגלה בדמותו של האמן עצמו, אשר יצק את תוויו פניו והעניקים לפסל. מבט שני יגלה כי כלל אין הוא יושב על סוס אלא עומד בתוך תחפושת של החיה, ומושך לעברו את המושכות לבל תקרוס לפניו. על ראשו של השומר המאובן נחה ציפור דרור מפוחלצת, העושה כמנהג הציפורים על פסלי מנהיגים בחוצות העיר, והקרטון עליו ניצבים הסוס ורוכבו, רומז כי הפסל ארעי וניתן לאריזה ולניוד, בהתאם לצורך ולמקום בו זקוקים להשגחתם המשתדלת של השניים. בעוד האמן לוקח על עצמו לשמש כמשגיח קהילתי וכשומר חוק, נדמה כי ברור לו ולנו שתפקיד זה גדול על מידותיו, וכי יש למצוא שומר אחר, שזהו תפקידו, שימלא את מקומו.

"הטרוריסט", הנחשף כעת לראשונה, מציג דמות גברית עירומה לחלוטין, אשר רק מסכת סקי בעלת פתחי עיניים ופה מכסה את ראשה. ראשו המכוסה של הגבר מאזכר את אבטיפוס ה'מחבל רעול הפנים', ההופך את גופו לחלק ממנגנון פעולה מחאתית ו/או טרוריסטית, אך שומר, לרוב, על זהות אנונימית. האימה העשויה לנבוע ממראהו של מחבל זה, הנגלה אולי רגע לפני ביצוע פעולה אלימה כלפי סביבתו, מתחלפת בתהייה בנוגע לעירומו.

¹ זאוס ארטמיסיון, 460-450 לפנה"ס, ברונזה, 210 x 209 ס"מ, המוזיאון הלאומי, אתונה. יש הטוענים כי מדובר בדמותו של פוסידון (Poseidon), אל הים.
Zeus of Artemision, circa 450 - 460 BCE, Bronze, 209 x 210 cm, National Museum, Athens.
Some believe it is a representation of Poseidon, god of the sea

² דונטלו, גטמלטה, 1447-50, ברונזה, 390 x 340 ס"מ, פיאה דל סנטו, פדואה.
Donatello, Equestrian Statue of Gattamelata, 1447-50, Bronze, 340 x 390 cm, Piazza del Santo, Padua

אמנם, ייתכן שהופשט מבגדיו בשל חיפוש בטחוני, הנועד לנטרלו מכלי נשק ואמצעי לחימה. אולם, העירום המפורט, לצד כיסוי הפנים, עשוי להזכיר גם ז'אנר של סרטים פורנוגרפיים, המציגים דמויות עירומות אך מכוסות פנים של חברי כנופיות ופורעי חוק.

הסתרת הזהות העצמית, לצד הבלטת הגוף העירום, הופכת את האדם מדמות אינדיבידואלית לאובייקט מיני, נטול שם ואישיות. בדומה למחבל, הרוותם את אישיותו ואת גופו לטובת מנגנון תעמולתי-מחאתי פוליטי אלים, כך גם שחקן הפורנו המסתיר את פניו, הופך את גופו לכלי, עליו משליכים הצופים את מחשבותיהם ותשוקותיהם.

הדמות הופכת למה שהצופה רוצה שתהיה. בהיעדר 'ראש', יכול הגוף לעשות כל העולה על רוחו, מאחר ואין הוא כפוף להלך המחשבה הרציונלי. מחד, מתאפשרת לו חירות מוחלטת, היכולה להגיע להדוניזם. מאידך, הגוף 'נטול הראש' בולט בהכרח בהמון, היכול לאפשר לו את חופש הפעולה, או לסכלו במהירות. במקרה זה, היונים היושבות על גופו הדומם של המחבל, כמו לועגות לרעיונותיו המהפכניים. הוא ניצב ללא אפשרות תזוזה, נשלט על ידי סביבתו, ונתון לחסדיהם של בעלי הכסף. אולם, פניו המכוסים משמרים את זכר הבערה שליטה בקרב, עת רצה להפוך את הסדר על ראשו.

שלושת הפסלים הללו, העשויים מתחליפי חומרים של "הדבר האמיתי", אינם מציעים עמדה דמוגית נצחית, ומבקשים אך בקושי לשמש מודל חיקוי להמונים. הם מודעים למקומם המרוחק מן המרכז, לכושר השפעתם המוגבל ולטווח הפעולה המצומצם העומד לרשותם. אולם, אין הם מאפשרים לכוחם הראשוני להינטרל, והם שומרים על זהותם המתבדלת והמתריסה כנגד כל הסיכויים.